

KANCELARIA SENATU
BIURO ANALIZ I DOKUMENTACJI

Szanse i zagrożenia
polskiego rolnictwa ekologicznego
w perspektywie lat 2014-2020

OPINIE
i
EKSPERTYZY

OE – 210

LISTOPAD 2013

BIURO ANALIZ I DOKUMENTACJI
Zespół Analiz i Opracowań Tematycznych

**Szanse i zagrożenia
polskiego rolnictwa ekologicznego
w perspektywie lat 2014-2020**

OPINIE
EKSPERTYZY

OE-210

Kancelaria Senatu
Listopad 2013

Materiał przygotowany przez Zespół Analiz i Opracowań Tematycznych
Biura Analiz i Dokumentacji.

Biuro Analiz i Dokumentacji zamawia opinie, analizy i ekspertyzy sporządzone
przez specjalistów reprezentujących różne punkty widzenia.

Wyrażone w materiale opinie odzwierciedlają jedynie poglądy autorów.

Korzystanie z opinii i ekspertyz zawartych w tym zbiorze bez zezwolenia Kancelarii Senatu
dopuszczalne wyłącznie w ramach dozwolonego użytku w rozumieniu ustawy
z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych
(Dz. U. z 2006 r. Nr 90, poz. 631 ze zm.)

i z zachowaniem wymogów tam przewidzianych.

W pozostałym zakresie korzystanie z opinii i ekspertyz wymaga każdorazowego
zezwolenia Kancelarii Senatu.

© Copyright by Kancelaria Senatu, Warszawa 2013

Biuro Analiz i Dokumentacji

Dyrektor – Agata Karwowska-Sokołowska – tel. 22 694 94 32, fax 22 694 94 28,

e-mail: sokolows@nw.senat.gov.pl

Wicedyrektor – Ewa Nawrocka – tel. 22 694 90 53,

e-mail: nawrocka@nw.senat.gov.pl

Wicedyrektor – Romuald Łanczkowski – tel. 22 694 95 32

e-mail: lanczkow@nw.senat.gov.pl

Zespół Analiz i Opracowań Tematycznych tel. 22 694 92 04, fax 22 694 94 28

Redaktor prowadzący – Artur Dragan

Opracowanie graficzno-techniczne, druk i oprawa

Biuro Informatyki, Dział Edycji i Poligrafii

Szanse i zagrożenia polskiego rolnictwa ekologicznego w perspektywie lat 2014-2020

Wstęp

Rolnictwo ekologiczne jest systemem produkcji rolnej opartym na wykorzystaniu naturalnych procesów zachodzących w obrębie gospodarstwa rolnego. Jako synonimy w nazewnictwie tego systemu stosuje się, oprócz nazwy rolnictwo ekologiczne, także rolnictwo organiczne i rolnictwo biologiczne. Te nazwy traktowane są równorzędnie, przy czym w krajach unijnych przyjęto, iż każde państwo członkowskie wybiera jedną z nich i stosuje w aktach prawnych, pracach naukowych i w języku potocznym. W Polsce stosowana jest nazwa rolnictwo ekologiczne.

Zgodnie z wyżej wymienioną definicją do nawożenia roślin uprawnych stosowane są nawozy organiczne wytworzone w gospodarstwie. Ochrona roślin prowadzona jest poprzez określone działania profilaktyczne, a zwierzęta hodowlane są utrzymywane na paszach wytworzonych w gospodarstwie. Także zgodnie z definicją w gospodarstwie ekologicznym zabronione jest stosowanie nawozów sztucznych, chemicznych pestycydów, wszelkich substancji syntezy chemicznej w paszach oraz organizmów modyfikowanych genetycznie.

Celem rolnictwa ekologicznego jest produkcja żywności jakości ekologicznej. By osiągnąć zamierzony cel produkcja ekologiczna podlega kontroli zewnętrznych jednostek certyfikujących, które wspólnie z producentem są odpowiedzialne za jakość ekologiczną oferowanych produktów żywnościowych.

Rolnictwo ekologiczne na świecie

Generalne zasady funkcjonowania rolnictwa ekologicznego ujęte w definicji są przestrzegane we wszystkich regionach i krajach. Poszczególne kraje wprowadziły własne standardy, różniące się niekiedy mało znaczącymi szczegółami. Najbardziej znane to:

- standardy Unii Europejskiej, gdzie żywność znakowana jest następującym znakiem graficznym:

- standardy Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej, gdzie żywność ekologiczna opatrzona jest następującym znakiem:

- standardy japońskie, gdzie żywność ekologiczna oznakowana jest za pomocą następującego znaku:

Według najświeższych danych (2011 r.) rolnictwo ekologiczne zajmuje na świecie powierzchnię 71,3 mln ha, w tym 37,2 mln ha zajmują uprawy rolnicze, a 34,1 mln ha – tereny naturalne, kontrolowane przez uprawnione jednostki certyfikujące, na których zbierane są produkty roślin dziko rosnących, zaliczone do surowców ekologicznych.

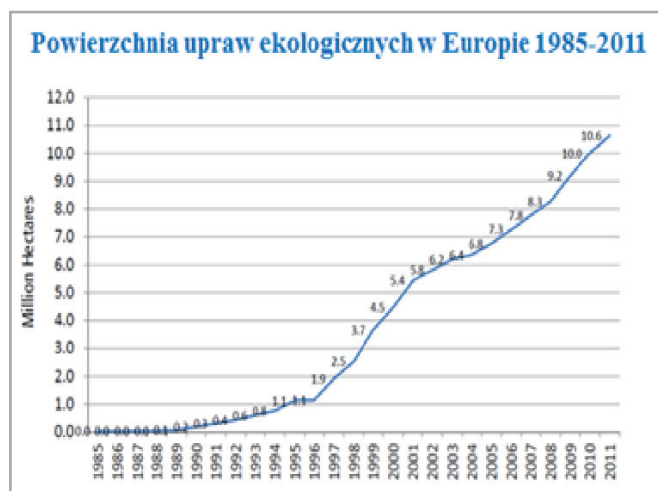
Nie jest to zbyt duża powierzchnia, gdyż stanowi tylko 1,7% światowych zasobów gleb użytkowanych rolniczo i terenów naturalnych. Jednak rolnictwo ekologiczne jest w okresie ostatnich dwudziestu lat najbardziej dynamicznie rozwijającym się sektorem produkcji rolniczej i jest to tendencja stała.

Obecnie 1,8 mln gospodarstw rolnych na świecie produkuje żywność ekologiczną.

Rolnictwo ekologiczne w Europie

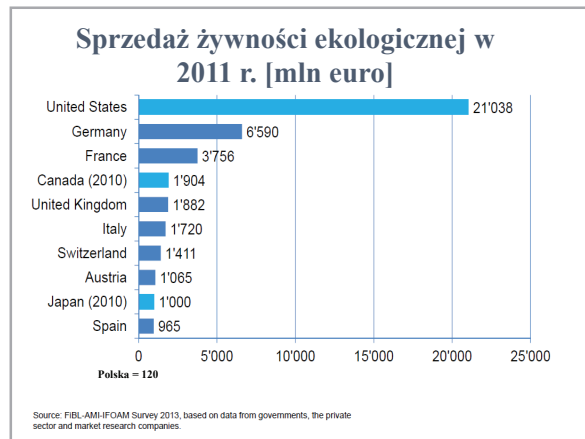
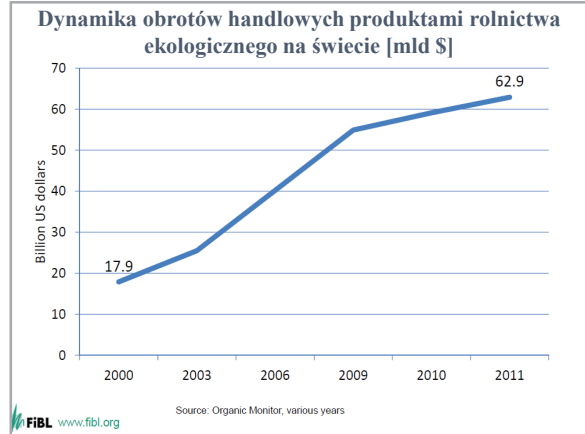
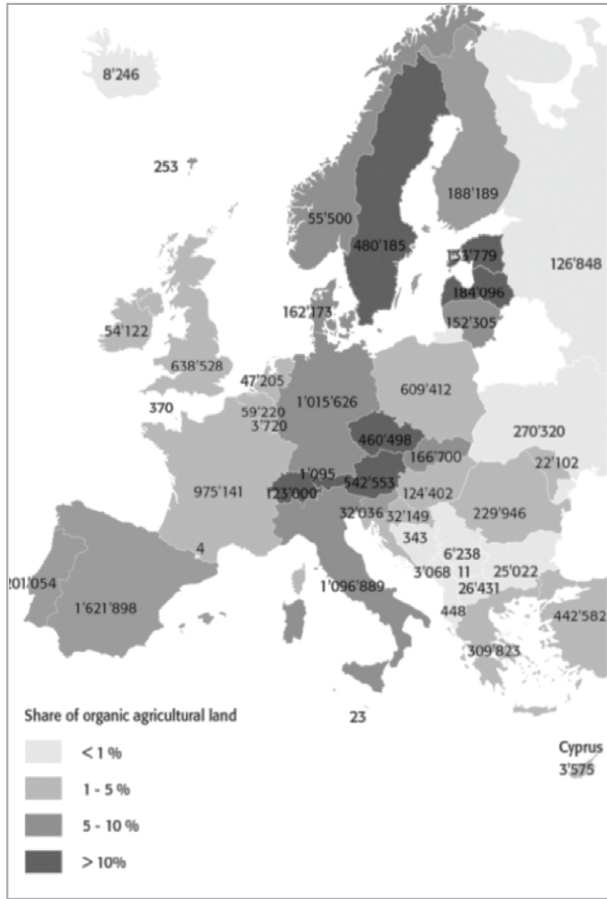
Powierzchnia upraw ekologicznych w Europie od 1993 roku wzrosła dziesięciokrotnie i obecnie zajmuje ponad 10 mln ha. Corocznie odnotowywany jest dynamiczny wzrost powierzchni upraw ekologicznych i jest to tendencja trwała, którą obserwujemy w ostatnim dwudziestolecu.

Koncentracja upraw ekologicznych jest nierównomierna w poszczególnych krajach europejskich. Powyżej dziesięcioprocentowym udziałem w strukturze użytków rolnych mogą poszczycić się kraje takie jak: Szwecja, Austria, Czechy, Szwajcaria, Estonia i Łotwa. Kraje, w których udział powierzchni upraw ekologicznych zawiera się w przedziale od 5 do 10% to: Hiszpania, Włochy, Niemcy, Portugalia, Finlandia, Norwegia, Słowacja i Litwa. Polska jest klasyfikowana w grupie krajów w przedziale od 1 do 5% powierzchni upraw ekologicznych w strukturze użytków rolnych. Przeciętnie w krajach europejskich ekologiczne użytki rolne zajmują 2,2% powierzchni. W Polsce uprawy ekologiczne zajmują 3,9% w strukturze użytków rolnych.

Podobnie jak powierzchnia upraw roślin na świecie dynamika handlu artykułami ekologicznymi. W ciągu ostatnich dziesięciu lat obroty handlowe potroiły się i zamknęły się według danych z roku 2011 kwotą 62,9 mld \$.

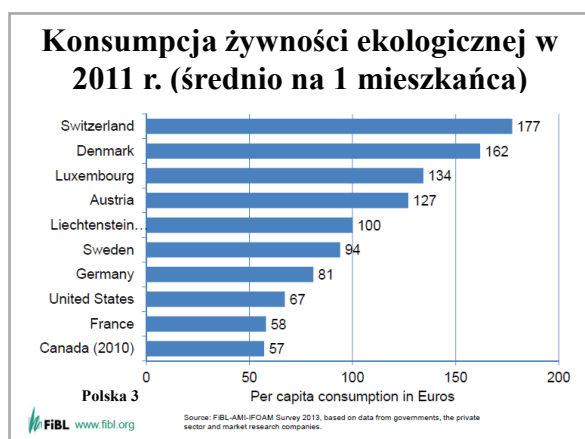
Największym na świecie konsumentem żywności ekologicznej są Amerykanie; w 2011 roku wydali oni na jej zakup kwotę odpowiadającą ponad 21 mld euro. Na drugim miejscu są Niemcy, gdzie konsumenci kupili żywność ekolo-

giczną za kwotę ponad 6,5 mld euro. W Polsce rynek żywności ekologicznej jest relatywnie mały. Szacuje się, że w roku 2011 wydaliśmy na zakup żywności ekologicznej zaledwie 120 mln euro.

Jeszcze gorzej wypadamy w statystyce konsumpcji żywności ekologicznej na jednego mieszkańca. Wydaliśmy zaledwie 3 euro na osobę, podczas gdy w Szwajcarii i Danii wydano ponad 50-krotnie więcej niż w Polsce, odpowiednio 177 i 162 euro.

Obecnie ponad 80% polskiej żywności ekologicznej eksportuje się głównie do krajów zachodniej Europy i USA. Polskie produkty ekologiczne pojawiły się także na rynkach Japonii i Korei Południowej. Niestety, w polskich sklepach z żywnością ekologiczną przeważają produkty krajów zachodnich. Najczęściej jest to żywność wysoko przetworzona, niekiedy z surowców zakupionych w Polsce.

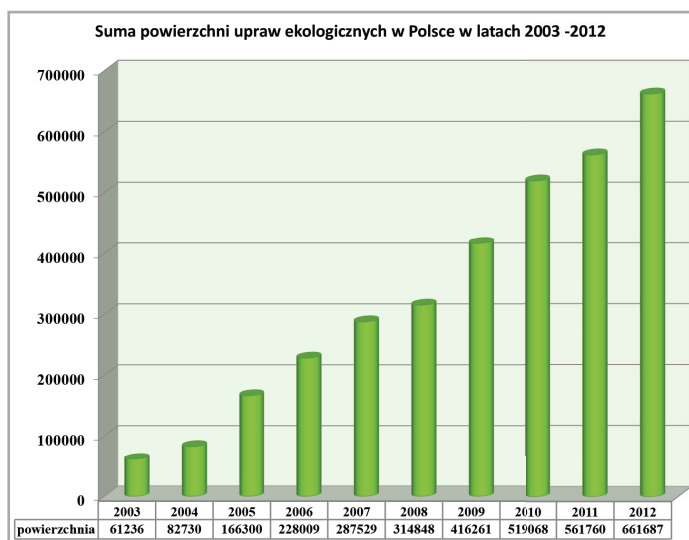

W Polsce obserwowany jest systematyczny wzrost liczby gospodarstw ekologicznych. Na koniec roku 2012 produkcją ekologiczną zajmowało się ponad 26 tysięcy polskich gospodarstw. W ostatnim dziesięcioleciu liczba gospodarstw ekologicznych systematycznie rosła i w okresie tym wzrosła dziesięciokrotnie.

Wraz z rosnącą liczbą gospodarstw ekologicznych, wzrasta również powierzchnia upraw ekologicznych w naszym kraju. W roku 2012 suma powierzchni upraw ekologicznych wynosiła

Dane: Główny Inspektorat Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych (GIJHARS)

Dane: Główny Inspektorat Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych

661 687 ha. Podobnie jak liczba gospodarstw ekologicznych, suma powierzchni w okresie dziesięciolecia wzrosła dziesięciokrotnie.

Przyczyną tak gwałtownego zainteresowania rolnictwem ekologicznym były dotacje przewidziane w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) 2004-2006 oraz 2007-2013.

Dopłaty do jednego hektara upraw ekologicznych były najwyższe w porównaniu do innych pakietów rolno-środowiskowych, co wyjaśnia popularność rolnictwa ekologicznego.

Niestety liczba rolników i powierzchnia nie przełożyła się na wielkość produkcji. Według danych GIJHARS za 2009 rok, ponad połowę stanowiły powierzchnie trawiaste, które trudno sklasyfikować jako łąki czy pastwiska, ponieważ takie uprawy wymagają udziału roślinożernych zwierząt hodowlanych, czego w wielu zgłoszonych gospodarstwach nie stwierdzono.

Dalej 21% powierzchni zajmowały uprawy wieloletnie, w tym „słynne” sady orzecha włoskiego, z których nigdy nie zebrano plonu, a wydawano co roku ponad 50 mln zł na ich dotowanie.

Trzecią grupą uprawową w gospodarstwach ekologicznych były zboża. Podobnie jak w gospodarstwach konwencjonalnych w Polsce jest to dominująca grupa roślin uprawnych. Jednak

POZIOM WSPARCIA DLA ROLNICTWA EKOLOGICZNEGO
w ramach Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich
Programy rolnośrodowiskowe

Pakiet S02 ROLNICTWO EKOLOGICZNE PROW 2004-2006

RODZAJ UPRAW	STAWKA DOTACJI
UPRAWY ROLNICZE – w okresie przestawiania	680 PLN/ha
UPRAWY ROLNICZE – z certyfikatem	600 PLN/ha
TRWAŁE UŻYTKI ZIELONE – w okresie przestawiania	330 PLN/ha
TRWAŁE UŻYTKI ZIELONE – z certyfikatem	260 PLN/ha
UPRAWY WARZYWNICZE – w okresie przestawiania	980 PLN/ha
UPRAWY WARZYWNICZE – z certyfikatem	940 PLN/ha
UPRAWY SADOWNICZE i JAGODOWE - w okresie przestawiania	1800 PLN/ha
UPRAWY SADOWNICZE i JAGODOWE- z certyfikatem	1540 PLN/ha

W przypadku prowadzenia produkcji zwierzęcej zbilansowanej z produkcją roślinną – stawka może zostać podwyższona o 20 %.

POZIOM WSPARCIA DLA ROLNICTWA EKOLOGICZNEGO
w ramach Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich

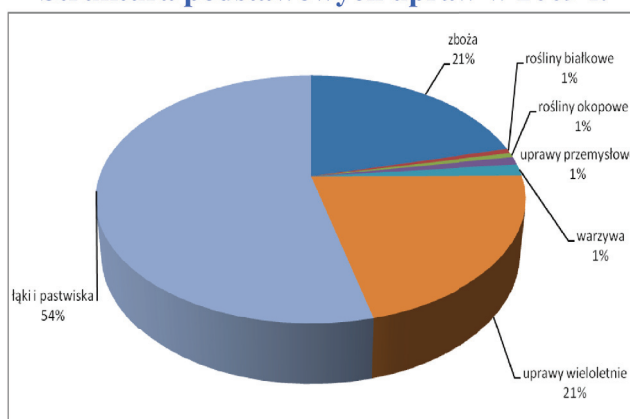
Pakiet S02 ROLNICTWO EKOLOGICZNE PROW 2007-2013

RODZAJ UPRAW /warianty 2.1. – 2.12./	STAWKA DOTACJI
UPRAWY ROLNICZE – w okresie przestawiania	800 PLN/ha
UPRAWY ROLNICZE – z certyfikatem	750 PLN/ha
TRWAŁE UŻYTKI ZIELONE – w okresie przestawiania	400 PLN/ha
TRWAŁE UŻYTKI ZIELONE – z certyfikatem	350 PLN/ha
UPRAWY WARZYWNICZE – w okresie przestawiania	1540 PLN/ha
UPRAWY WARZYWNICZE – z certyfikatem	1150 PLN/ha
UPRAWY ROŚLIN ZIELARSKICH	1300 PLN/ha
UPRAWY WARZYWNICZE – z certyfikatem	1050 PLN/ha
UPRAWY SADOWNICZE i JAGODOWE wg. rozporządzenie MRiRW- w okresie przestawiania	1800 PLN/ha
UPRAWY SADOWNICZE i JAGOD. POZOSTAŁE	800 PLN/ha
UPRAWY SADOWNICZE i JAGODOWE wg. rozporządzenia MRiRW - z certyfikatem	1540 PLN/ha
UPRAWY SADOWNICZE i JAGOD. POZOSTAŁE	650 PLN/ha

nie powinno tak być w rolnictwie ekologicznym, gdzie preferowana jest różnorodność gatunkowa roślin i racjonalny płodozmian.

Niestety, pozostałe grupy uprawowe roślin są w gospodarstwach ekologicznych w szczątkowej ilości, nie przekraczającej 1% w strukturze zasiewów. Jest to sytuacja nie do przyjęcia w racjonalnie prowadzonych gospodarstwach ekologicznych. Stan ten świadczy o tym, że większość rolników nie rozumie podstawowych zasad funkcjonowania rolnictwa ekologicznego. W dalszym ciągu prowadzą swoje gospodarstwa w systemie rolnictwa konwencjonalnego, co niestety odbija się na osiąganych plonach i jest pokusą do stosowania niedozwolonych nawozów lub chemicznych pestycydów. Szczególnie smuci wręcz całkowity brak roślin bobowatych, które są przecież głównym źródłem azotu dla roślin uprawianych ekologicznie.

Struktura podstawowych upraw w 2009 r.

Dane: Główny Inspektorat Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych

Zagrożenia

Zagrożenia rozwoju rolnictwa ekologicznego pojawiły się w roku 2013, gdy Minister Rolnictwa wprowadził 13 marca nowe rozporządzenie, poważnie ograniczające dostęp do dotacji w pakiecie „rolnictwo ekologiczne”. Całkowicie wstrzymano dofinansowanie upraw sadowniczych. Trwałe użytki zielone (TUZ) połączono z wymogiem posiadania zwierząt roślinożernych, co jest dobrą decyzją, jednak zwierzęta ograniczono tylko do „kolczykowanych” to jest bydła, koni, owiec i kóz. Ustalono zbyt wysoki poziom obsady tych zwierząt (minimum 0,5 DJP¹/ha).

PROW 2013

Warianty rolno-środowiskowe	Stawki płatności
Wariant 2.1. Uprawy rolnicze (dla których zakończono okres przestawiania)	790 zł/ha
Wariant 2.2. Uprawy rolnicze (w okresie przestawiania, w pierwszym i drugim roku)	840 zł/ha
Wariant 2.3. Trwałe użytki zielone (dla których zakończono okres przestawiania)	260 zł/ha
Wariant 2.4. Trwałe użytki zielone (w okresie przestawiania, w pierwszym i drugim roku)	330 zł/ha
Wariant 2.5. Uprawy warzywne (dla których zakończono okres przestawiania)	1 300 zł/ha
Wariant 2.6. Uprawy warzywne (w okresie przestawiania, w pierwszym i drugim roku)	1 550 zł/ha
Wariant 2.7. Uprawy zielarskie (dla których zakończono okres przestawiania)	1 050 zł/ha
Wariant 2.8. Uprawy zielarskie (w okresie przestawiania, w pierwszym i drugim roku)	1 150 zł/ha

Źródło: Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 13 marca 2013 r.

Zmiany te w połączeniu z innymi, bardziej atrakcyjnymi pakietami programów rolno-środowiskowych spowodowały odpływ rolników z rolnictwa ekologicznego i w roku 2013 można

¹ Duża jednostka przeliczeniowa.

się spodziewać zmniejszenia liczby gospodarstw ekologicznych w Polsce, co będzie ewenementem na skalę światową.

Projekt PROW 2014-2020

Projekt PROW na lata 2014-2020 przewiduje dalsze obostrzenia, co pogłębi regres polskiego rolnictwa ekologicznego. Przewidziano dopłaty o 50% niższe od tych, które spożytkowano w PROW 2007-2013. Stawki dotacji do 1 ha pozostaną takie same, jak w PROW 2007-2013, za to zmniejszona zostanie o połowę dotowana powierzchnia. Dziesięciokrotnie zmniejszy się regresja:

Uprawy rolnicze i warzywne:

od 1 do 100 ha – 100%

od 100,1 do 200 ha – 50%

powyżej 200 ha – 10%

Uprawy sadownicze dotowane będą tylko do 10 ha.

Trwałe użytki zielone i powierzchnie paszowe do 15 ha – 100% + 0,5 DJP, ale tylko ekologiczne zwierzęta.

Wnioski

1. Mniejsze dopłaty przewidziane w PROW 2014-2020 spowodują, że liczba gospodarstw ekologicznych w Polsce, wbrew tendencjom światowym i europejskim, będzie malała.
2. Zmiany w PROW 2014-2020 są ogólnie pozytywne, jednak zmniejszenie puli dopłat zahamuje rozwój tej gałęzi produkcji rolniczej.
3. Proponowane zmiany dotowania w PROW 2014-2020 są mało radykalne i nie będą stymulować ekologicznej produkcji w Polsce.
4. Proponowany system dotacji w PROW 2014-2020 powielił te same błędy, które znalazły się w poprzednich systemach dotacji PROW 2004-2006 i 2007-2013.
5. Proponowany system dotacji w PROW 2014-2020 nie będzie stymulował produkcji ekologicznej żywności.
6. W międzynarodowym handlu żywnością zwraca się coraz większą uwagę na jakość, kojarzoną z brakiem pozostałości chemikaliów używanych w produkcji konwencjonalnej. Stąd też wrażliwość zainteresowanie żywnością ekologiczną, jako *a priori* pozbawioną tychże substancji.
7. Brak promocji żywności ekologicznej w Polsce powoduje, że w zasadzie wewnętrzny rynek produktów ekologicznych w naszym kraju nie istnieje.
8. Polskie rolnictwo posiada wszelkie warunki, by stać się znaczącym producentem i eksporterem żywności ekologicznej, jednak polityka rolna nie sprzyja rozwojowi tego sektora produkcji rolnej w naszym kraju.

Literatura

- Willer H., Lernoud J., *The World of Organic Agriculture, The Results of the Latest Survey on Organic Agriculture Worldwide*, Kongres BioFach 2013, Norymberga, Sesja "The World of Organic Agriculture", 13.2.2013
- Willer H., Lernoud J., Schaack D., *The European Market for Organic Food 2011*, Kongres BioFach 2013, Norymberga, Sesja "The European Market for Organic Food", 13.2.2013
- Willer H., *Organic Data Networks*, Kongres BioFach 2013, Norymberga, Sesja "Organic Market Data Networks", 13.2.2013
- Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 13 marca 2013 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Program rolno-środowiskowy” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, Dz.U. poz. 361 z 15 marca 2013 r.
- Huber B., *The World of Organic Agriculture: Regulations and Certification, Emerging Trends 2013*, Research Institute of Organic Agriculture, Forschungsinstitut für biologischen Landbau
- Gauvrit L., Dr. Schaer B., *A glimpse on organic markets in Eastern Europe*, Biofach 2013
- Raport o stanie rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 2009-2010, Główny Inspektorat Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych, Warszawa 2011

